

DEVLET ARŞİVLERİNDE YENİ BİR DÖNEM

Râhim ERİŞTİ (*)

Memleketimizde modern anlamda ilk arşiv müessesesi 1845'de «Hazine-i Evrak Nezareti» adıyla kuruldu. Osmanlı Devleti'nin tarihi belgelerini toplamak, korumak, tasnif etmek ve araştırma hizmetine sunmak üzere teşkil edilen bu müessese, Cumhuriyet döneminde değişik statülerden geçerek 1943 yılında «Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü» adını aldı. 1960 yılında «Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü» şeklinde isim değiştirdi.

Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde biriken arşiv malzemesinin korunması ve tanzimi ile ilgili arşiv hizmetlerinin yürütülmesi için de 'Ekim 1976'da Ankara'da «Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı» kuruldu.

28 Şubat 1982'de «Arşiv Genel Müdürlüğü»nün adı ve statüsü değiştirilerek «Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı»na çevrildi.

18 Haziran 1984'de yürürlüğe konulan 203 sayılı Başbakanlık Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'yle Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurularak, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı ile Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı bu Genel Müdürlüğe bağlandı. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, son olarak 3056 sayılı «Başbakanlık Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun»la Başbakanlık Merkez Teşkilâtı Ana Hizmet Birimlerinden biri haline getirildi.

3056 sayılı Kanunun 2. maddesinde «Başbakanlığın görevleri» sayılırken arşivle ilgili olarak şu hususlar yer almıştır :

«Türk Devlet ve Millet hayatını ilgilendiren tarihi, hukukî, idarî, ekonomik, ilmi doküman ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve düzenlemek; film, mikrofilm gibi ileri teknikleri uygulayarak arşiv malzemesini tek nüsha olmaktan kurtarmak; bunların tahribini önleyecek arşiv laboratuvarı kur-

(*) T.C. Başbakanlık, Cumhuriyet Arşiv Dairesi Başkanlığı Grup Başkanı.

mak, milletlerarası arşivcilik ile ilgili hareketleri takip etmek, önemli arşiv malzemesini yurt ve dünya bilim çevrelerine sunmak.»

Adı geçen Kanunun 11. maddesinde Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri şöyle sıralanmıştır:

- a) Milli arşiv politikasının esaslarını belirlemek, bu esasların uygulanmasını takip etmek ve denetlemek,
- b) Devlet ve millet hayatını ilgilendiren her türlü bilgi ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve saklamak,
- c) Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile özel şahısların elinde bulunan arşiv malzemesini tespit etmek, toplamak, gerektiğinde satın almak, bunların tamir ve restorasyonunu yapmak, tasnif ve tercüme etmek, uygun görülenleri yayınlamak,
- d) Yurt içi ve yurt dışı arşivcilik ve bununla ilgili bilimsel gelişmeleri takip etmek, bu alandaki eserleri tercüme etmek, yayınlamak, önemli ve değerli arşiv malzemesini yurt ve dünya bilim çevrelerine sunmak,
- e) Tarihi, kültürel ve estetik değeri olan arşiv malzemesinden koleksiyonlar yapmak, gerektiğinde arşiv müzesi kurmak ve sergiler açmak,
- f) Arşiv malzemesinin tahribini önleyecek tedbirleri almak, arşiv laboratuvarı kurmak,
- g) Arşiv malzemesinin kopyalarını çıkararak devamlılığını sağlamak ve bunları küçük hacimlere döndürmek için film, mikrofilm, fotokopi ve gerektiğinde diğer ileri teknikleri uygulamak,
- h) Devlet arşivlerinden yararlanma esaslarını belirlemek, arşivlerdeki araştırma taleplerini değerlendirmek ve gerektiğinde izin vermek,
- i) Her türlü bilgi ve arşiv malzemesini derlemek, ayıklamak ve her an kullanılır hale gelecek şekilde tasnif ederek muhafaza etmek,
- j) Kamu kurum ve kuruluşlarının arşivlerinde ayıklama, saklama ve imha işlemlerini denetlemek,
- k) Makamca verilen benzeri görevleri yapmak.

Yukarıda (b) fıkrasında yer alan; «Devlet ve millet hayatını ilgilendiren her türlü bilgi ve belgeleri toplamak, değerlendirmek ve saklamak» hükmünün değerlendirilmesi sonucunda, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi daire başkanlıklarına ilâve olarak «dokümantasyon»la ilgili bir birimin kurulacağı intibâi vardır.

Memleketimizde arşiv meselesi yıllardan beri gereken önemde ele alınmadığı için Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda bulunduğu sanılan 150 milyon civarındaki belgenin 1/10'ünden daha azı tasnif edilebilmiştir. Fakat daha yukarıda da ifade edildiği üzere, bu döneme ait evrakin tamamı adı geçen dairede değildir. Bunlar değişik yerlerde ve yeterli koruma şartlarından

uzak olarak ilkel metodlarla muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Nicelik ve nitelikleri hakkında da her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerine ait arşiv malzemesi ise, yıllardan beri kendi kaderlerine terkedilmişken, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nın kurulmasıyla bu devre ait arşiv malzemesinin ne olacağı endişesi bir parça aydınlığa kavuşmuştur.

Bize göre; bu iki döneme ait arşiv malzemesinin bir çatı altında toplanması, idarî ve teknik bakımdan çok isabetli olmuştur. Fakat memleketimizde arşivcilik konusu yıllardan beri ihmal edilmiştir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasına «Dokümantasyon Merkezi» kamburunun da eklenmesi, sanırım aslî hizmet alanındaki faaliyetlerine menfi yönde tesir edecektir. Dokümantasyon ünitesi daha değişik statüde ele alınabilirdi. Meselâ «Millî; ya da Türkiye Dokümantasyon Merkezi Başkanlığı» şeklinde Başbakanlığa bağlı bir birim olarak teşkilâtlandırılmasının daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- 1 — İsmet, Binark. **Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri**. Ankara, 1980. 28-36. s.
«T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Yayın No. 3-Gn. No: 049.»
- 2 — İsmet, Binark. «Bizde Devlet Arşivi Konusu, Kısa Tarihçesi ve Günümüzdeki Gelişmeler.» **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**. 30, 2. (1981).
- 3 — Atillâ, Çetin. «Başbakanlık Devlet Arşivi 40 Yaşında». **Tercüman Gazetesi**. 13 Eylül 1983. 2. s.
- 4 — Atillâ Çetin. «Osmanlı Arşivciliği». **Tercüman Gazetesi**. 13 Eylül 1983. 2. s.
- 5 — Atillâ Çetin. «Arşivlerimizin İdarî Organizasyonu». **Tercüman Gazetesi**. 21 Nisan 1984. 2. s.
- 6 — «Başvekâlet Teşkilâtı Hakkında Kanun». Kanun No: 4443, Kabul Tarihi: 23.6.1943. **T.C. Resmî Gazete**. 29.6.1943, Sayı: 5442.
- 7 — «Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışma Esasları Hakkında Kararname». Karar Sayısı : 8/4334. **T.C. Resmî Gazete**, 28.6.1982. Sayı : 17619, Mükerrer.
- 8 — «Başbakanlık Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname». Karar Sayısı : KHK/203. **T.C. Resmî Gazete**, 18.6.1984. Sayı : 18435, Mükerrer.
- 9 — «Başbakanlık Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun». Kanun No : 3056 Kabul Tarihi : 10.10.1984. **T.C. Resmî Gazete**, 19.10.1984 Sayı : 18550.